

yanında geçti. Genç yaşta Mercirâhit Savaşı'nda sancaktarlık yaptı (684). Aynı yıl babası Mervân ile birlikte Mısır seferine katıldı ve oraya vali tayin edilen kardeşi Abdülazîz'in yanında kaldı. Fakat bir süre sonra iki kardeşin arası açıldı ve Bîşr muhtemelen Suriye'ye döndü. Babasından sonra hilâfet makamına geçen ağabeyi Abdülmelik, Mus'ab b. Zübeyr'e karşı düzenlediği seferden sonra Katan b. Abdullah el-Fârisî'yi Kûfe valiliğinden azledip yerine Bîşr b. Mervân'ı tayin etti (71/690-91). Abdülmelik 692'de Hâricîler'e karşı başarı sağlayamadığı için azlettiği Hâlid b. Abdullah b. Hâlid'in yerine Basra valiliğini de ona verdi. Bir yıl sonra Bîşr, Amr b. Hureys el-Mahzûmî'yi Kûfe'de vekil bırakıp Basra'ya gitti. Bu sırada Ezrakî Hâricîleri'ne karşı savaşıran birliklerin de başkumandanı idi. Halifeden, bu görevi hiç sevmediği Mühelleb'e devretmesine dair emir alınca çok üzüldü. Çünkü bu görevin Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer'e verilmesini istiyordu. Bu sebeple son derece hissî davranarak Kûfe kuvvetlerinin kumandanına Mühelleb'in faaliyetlerini sekteye uğratmasını tavsiye etti ve Mühelleb'i zor durumda bıraktı. Basra ve Kûfe valilikleriyle yetinmeyerek Abdülmelik'e yazdığı bir mektupta bir elinin Irak ile meşgul olduğunu, fakat diğer elinin boş kaldığını ifade edince halife Haremeyn ile Yemen valiliğini de ona verdi. Ancak Bîşr bu tayin fermanı eline geçmeden hastalandı ve kırk küsur yaşında iken Basra'da öldü. Onun genç yaşta ve beklenmedik bir anda ölümü askerler arasında panik yarattı ve küttele halinde dağılmalarına sebep oldu. Halife Abdülmelik b. Mervan bu tehlikeli vaziyeti düzeltmek gayesiyle Irak yöresinin idaresini meşhur kumandan Haccac b. Yusuf es-Sekafî'ye tevdi etmek mecburiyetinde kaldı.

Bîşr yumuşak huylu, mûsâmahakâr, cömert, mûsikiden ve eğlenceden zevk alan, zarif ve edip bir insandı. Şiir yazmayı severdi. İhsan ve bağışlarıyla şairlerin gönlünü kazanmıştı. Ferezdak, Cerîr, Eymen b. Hureym gibi meşhur Arap şairleri kasidelerinde onu övmüşlerdir. Halk hiçbir engelle karşılaşmadan huzuruna çıkıp derdini anlatabilirdi. Tenkit edilen yegâne davranışı, bayram namazlarında ezan okutmak gibi dinî merasimlerde ihdas ettiği bazı yeniliklerdir. Tarihçiler ondan Basra'da ölen ilk emîr olarak söz ederler.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 59; VI, 64; VII, 128; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâse), s. 354-355, 571; a.m.f., *eş-Si'r ve's-şu'arâ*, I, 420, 453; Belâzürî, *Ensâb*, V, 139, 140, 164, 166, 180, 303, 335, 338, 346, 351, 354, 374-376; Müberred, *el-Kâmil* (nşr. M. Ahmed ed-Dâli), Beyrut 1406/1986, III, 1297-1301, 1303-1304, 1439; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 258, 272; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), VI, 164, 169, 171, 173, 178, 193-197, 201, 202, 210, 259; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb* (Abdülhamîd), III, 117-118; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IV, 285, 331, 343, 344, 347, 363-365, 373, 380, 381; İbn Manzûr, *Muhtaşaru Târîhi Dimaşk*, V, s. 213-217; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 145-146; Safedî, *el-Vâfi*, X, 152-153; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 7; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 83; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, Beyrut, ts. IV, 117; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukûtu* (trc. Fikret İştan), Ankara 1963, s. 98, 105, 107, 108; B. Lewis, *Islam*, London 1974, s. 23; Abdülmün'im Mâcid, *et-Târîhu's-siyâsî li'd-devletil-'Arabîyye: 'aş-rü'l-ḥulefâ' il-Emeviyyîn*, Kahire 1982, s. 128, 148; Hudaîrî, *Muhâdarât* (Emeviyye), s. 154-155; H. Lammens, "Bîşr", *IA*, II, 656; L. Vecchia Vaglieri, "Bîşr b. Marwân", *EI*² (İng.), I, 1242-1243.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

BİŞR b. MUFADDAL

(بشر بن المفضل)

Ebû İsmâîl Bîşr b. el-Mufaddal
b. Lâhiḳ er-Rakâşî el-Basrî
(ö. 187/803 [?])

Hadis hâfızı.

Kuzey Arabistan'da yaşayan Benî Rakâş'ın mevlâ*sı olduğu için er-Rakâşî diye anılır. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Başta babası olmak üzere Muhammed b. Münkedir, Humeyd et-Tavîl, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî gibi muhaddislerden hadis okudu. Kendisinden de Müsedded b. Müserhed, Ali b. Medîni, Ahmed b. Hanbel ve Amr el-Fellâs gibi tanınmış muhaddisler hadis rivayet ettiler. Ahmed b. Hanbel'in Basralı muhaddisler arasında adâlet* ve zabt* bakımından varılacak en yüksek mertebede olduğunu söylediği Bîşr, hadis münekkidi Yahyâ b. Maîn tarafından da Basra'nın en güvenilir muhaddislerinden biri diye gösterilmiştir. Rivayet ettiği hadislerde hiç yanılmayan iki kişi bulunduğu söylenen Ebû Dâvûd, Bîşr b. Mufaddal ile İbn Uleyye'nin adlarını zikretmiş, diğer münekkitler de onun güvenilir bir râvi olduğunda ittifak etmişlerdir. Talebesi Ali b. Medîni, Bîşr'in gün aşırı oruç tuttuğunu ve her gün 400 rek'at namaz kıldığını söylemektedir.

Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan ve Hz. Osman taraftarlarından (Osmâniyye) olduğu kaydedilen Bîşr b. Mufad-

dal'in seksen yıllık bir ömürden sonra 187'de (803; veya 186/802) vefat ettiği bildirilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 290; Halîfe b. Hayyât, *et-Tabakât* (Zekkâr), I, 541-542; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, II, 84; *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 366; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VI, 146-147; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 309-310; a.m.f., *A'lâmü'n-nübelâ*², IX, 36-39; İbn Hacer, *Tezhibü't-Tezhib*, I, 458-459.

M. YAŞAR KANDEMİR

BİŞR b. MU'TEMİR

(بشر بن المتيمر)

Ebû Sehl Bîşr b. el-Mu'temir
el-Hilâlî el-Bağdâdî
(ö. 210/825)

Mu'tezile'nin
Bağdat ekolünün kurucusu,
tevellüd nazariyesinin mücdi ve
Bîşriyye'nin reisi, edip.

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Bağdat'ta doğduğu rivayet edilir. Aslen Küfeli olup Bağdat'a sonradan gittiğini söyleyenler de vardır. Bağdat'ta köle ticaretiyle uğraşan ve cüzzamlı bir şair olan Bîşr, gençliğinde Basra'ya gidip Vâsil b. Atâ'nın arkadaşlarından Bîşr b. Saîd, Ebû Osman ez-Za'ferânî ve Muammer b. Abbâd es-Sülemî'den Mu'tezile mezhebinin esaslarını öğrendi. Daha sonra Bağdat'a değişik fikirlerle dönerek Mu'tezile'nin Bağdat ekolünü kurdu ve fikirlerini yaymaya başladı. Ebû Mûsâ b. Sa'bîh el-Murdâr, Sümâme b. Eşres, Ahmed b. Ebû Duâd, Ca'fer b. Harb ve Ca'fer b. Mübeşşir onun görüşlerini benimseyen meşhur simalardandır. Bîşr, Abbâsî veziri Fazl b. Yahyâ el-Bermekî ile iyi ilişkiler kurdu; Halife Me'mûn'dan himaye gördü; Merv'de Ali er-Rızâ'yı hilâfetin vârisi ilân eden vesikayı imzalayanlar arasında yer aldı. Muhtemelen Bermekî ailesinin iktidardan düşmesinden sonra, Hakem Olayı'nda Hz. Ali'nin haklı olduğunu savunduğu için Şiilik'le suçlanarak Mu'tezile'ye karşı olan zamanın halifesi Hârûnürreşid tarafından hapsedildi. Hapiste iken görüşlerini müdafaa için pek çok şiir yazdı. Bu şiirlerin ilim meclislerinde rağbet görüp okunması ve taraftarlarının çoğalması üzerine halife, Bîşr'i serbest bıraktı. Ölüm tarihi ihtilâflı olmakla birlikte kaynakların çoğu 210'da (825) vefat ettiğini kaydeder.

Bîşr hem kelâmcı hem de şair olarak ün kazanmıştır. Kelâmcılığını ortaya koyan ve itikadî görüşlerini ihtiva eden birçok eseri olduğu kaydediliyorsa da bun-